

יודעים לרצות את בוראם

ויקרא רבה פרשה ה סימן ח – משל השכנה והאריס¹

שונה רבי שמעון בן יוחאי: מה נגזרים הם ישראל שהם יודעים לרצות את בוראם.² אמר ר' יודן: ככותים הללו שיודעים לחזור על הפתחים.³ אחד מהם הולך אצל אשה, אומר לה: יש לך בצל אחד? תתנו לי? משהיא נותנת לו, אומר לה: יש בצל בלא פת? משהיא נותנת לו, אומר לה: יש מאכל בלא משקה? מתוך כך אוכל ושותה. אמר ר' אחא: יש אשה שיודעת לשאול ויש אשה שאינה יודעת לשאול. שיודעת לשאול, הולכת אצל שכנתה, השער פתוח, דופקת עליו.⁴ אומרת לה: שלום עליך שכנתי! מה את עושה? מה בעלך עושה? מה בניך עושים? ניכנס, לא ניכנס? יש לך חפץ פלוני? תתניו לי? אומרת לה: הן. שאינה יודעת לשאול, הולכת אצל שכנתה, השער סגור, פותחת אותו. אומרת לה: יש לך חפץ פלוני? תתניו לי? אומרת לה: לאו.⁵ אמר ר' הונא: יש אריס שיודע לשאול ויש אריס שאינו יודע לשאול.⁶ שיודע לשאול, סורק שערו, מכבס בגדיו, פניו טובים, נותן מקל בידו וטבעת באצבעו והולך אצל בעל מלאכתו לבקש ממנו. והוא אומר לו: בוא בשלום אריסי הטוב, מה אתה עושה? והוא אומר לו: טוב. ואומר לו: מה הארץ עושה? אומר לו: תזכה ותשבע מפריה - מה השוורים עושים? אומר לו: תזכה ותשבע מחלביהם - מה העזים עושות? אומר לו: תזכה ותשבע מגדיהם - מה אתה מבקש? אומר לו: יש לך עשרה דינרים, תתן לי? אומר לו: אתה מבקש עשרים, טול לך.⁷ ושאינו יודע לשאול, שערו מקוץ, כליו צואים, פניו רעים. הולך אצל בעל מלאכתו לבקש ממנו. אומר לו: מה הארץ עושה? אומר לו: הלוואי מעלה מה שהוצאנו עליה. - מה השוורים עושים? אומר לו: תשושים. - מה העזים עושות? אומר לו: תשושות. - מה אתה מבקש? אומר לו: יש לך עשרה דינרים, תתן לי? אומר לו: לך ופרע לי מה שיש לי אצלך.⁸

אמר ר' הונא: דוד מן האריסים הטובים היה. בתחילה פתח בקילוס, אמר: "השמים מספרים כבוד אל" (תהלים יט ב). אמרו לו השמים: שמא אתה צריך לכלום? - "ומעשה ידיו מגיד הרקיע". אמר לו הרקיע: שמא אתה צריך לכלום? היה [דוד] מזמר והולך: "יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחווה דעת" (שם ג). אמר לו הקב"ה: מה אתה מבקש? אמר לו: "שגיאות מי יבין?" (שם יג) - מן השגגות שעשיתי לפניך. אמר לו: הרי סלוח והרי מחול לך.⁹ אמר לו: "מנסתרות נקני" - מהנסתרות שעשיתי לפניך. אמר לו: הרי סלוח ומחול לך. אמר לו: "גם מזדים חשוד עבדך" (שם יד) - אלו הזדונות. "אל ימשלו בי אז איתם" - אלו עבירות חמורות, "ונקייתי מפשע רב".¹⁰

¹ מדרש זה הוא על פרק ד פסוק ג בספר ויקרא: "אם הכהן המשיח יחטא". והנוסח שלהלן, שכולו בעברית, הוא ממהדורת א. א. הלוי, הוצאת מחברות לספרות.

² נגרים - שיודעים לדבר בחכמה (באמנות? במקצוענות?). ראו גמרא עבודה זרה נ ע"ב "לא נגר אנא ולא בר נגר" ובירושלמי יבמות פרק ח הלכה ב: "אמר ליה מילה דנגר בה נגרין לא מפריק ליה", היינו שאלה שאפילו "נגר בן נגר", היינו תלמיד גדול לא יוכל לענות עליה (במפרשי הירושלמי שם). למילה נגר בניקוד שונה יש כמובן משמעויות שונות, ראו מילון אבן שושן בערך נגר.

³ ובמקבילי בילקוט שמעוני (תהלים רמז תרעז) "כושיים" או גם "סוחר כושי". ובסנהדרין פרק חלק (להלן) "סוחר כותי". מעין Peddlers. אז אולי נגרים הוא שיבוש של תגרים?

⁴ השבח הוא לא רק של האשה שיודעת לשאול, אלא גם של השכנה שמשאירה את שער ביתה פתוח.
⁵ כאן השער סגור, אז אולי הבעיה איננה רק באשה, בין זו שיודעת וזו שאינה יודעת לשאול, כי אם גם בשכנים שמשאירים שערים פתוחים או סגורים. מעניין מה הייתה עושה האישה שיודעת לשאול במצב כזה. זה האתגר שהדרשן לא פותר ומשאיר לקוראים ולשומעים לפתור. ובפרט אם נאמר שכל זה אינו אלא משל על 'שערי שמים' ויום הדין. כיצד יתמודד מי שיודע לשאול כאשר השער סגור. כיצד יתמודד מול ה"לאו" של השכנה (השכנה)?

⁶ לשאול במובן של לבקש ("את שאלתי מאת ה' אותה אבקש") ובמובן של ללוות, לקבל אשראי, מקדמה. משמעות כפולה זו שכבר מצויה אצל משל האשה והשכנה, בולטת בפרט במשל האריס משום שהוא זה שצריך לתת כסף או יבול לבעל הבית.

⁷ בעל הבית מבין שהאריס שצריך לו מפרי הארץ ומהחבלים והגדיים שהוא משבח, בא בעצם לבקש אשראי. האם ייתן לו? ראו קהלת רבה א, ה, בדיון של המטרונה עם רבי יוסי בר חלפתא על הפסוק בדניאל ב כא: "יהב חקמתא לחכמינ ומנדעא לידעי בינה" למי נותנים חכמה ולמי נותנים הלואה כספית.

⁸ סלק את חובותיך לפני שאתה מבקש אשראי נוסף. ואם יורשה לנו להתערב במשל קסום זה שאיננו זקוק לפירושים, נראה שהאריס הוא שיודע באמת מה היה יכול השנה, כמה באמת 'עשתה הארץ' ולפי מראהו הטוב או הרע, מבין בעל הבית מה באמת קורה בשדות שלו שמסר באריסות. ואם הנמשל הוא: בעל המלאכה או בעל הבית הוא הקב"ה והאריס הם בני האדם שנמסרה להם הארץ לעובדה ולשומרה (דברינו בשבת בראשית) ולקיים עליה חיים של תורה ומצוות (דברינו קיום המצוות בארץ בפרשת ראה), אזי משמעות המשל היא שהאופן שבו האריס מציג עצמו מול 'בעל מלאכתו' הוא שמשפיע על דינו. ראו הערה 11 להלן על ישראל שלובשים בגדי לבן ביום הכיפורים לפי שסמוכים ובטוחים שיצא דינם לטובה.

⁹ בארמית: הא שרי לך והא שביק לך. מזכיר כמובן את תפילת כל נדרי שהיא בארמית.

¹⁰ ראו דברינו זדונות, שגגות וזכויות במועד זה.

אמר ר' לוי: אמר דוד לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אתה אלוה גדול ואני חובי גדולים, יאה לאלוה גדול שהוא סולח ומוחל לחובות גדולים. זהו שכתוב: "למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא" (תהלים כה יא).¹¹

ירושלמי ראש השנה פרק א דף נז – מובטחים שיצאו זכאים בדין

אי זו אומה כאומה הזאת. בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם ואוכלין ושותין ושמים יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים.¹²

שנה טובה ותטיב לנו החתימה

מחלקי המים

¹¹ ראו מקבילה באגדת בראשית (בובר) פרק ו על הפסוק: "מלפניך משפטי יצא": "אומן גדול היה דוד ... שהיה מתפלל באומנות" – בדברינו [מלפניך משפטנו יצא](#) ביום הכיפורים. וראו פרק חלק, סנהדרין קז ע"א שלא על הכל נענה דוד, בפרט לא על "וניקיתי מפשע רב". שדוד לא רק ביקש שייסלח לו חטא בת שבע אלא גם "אל יכתב סרחוני" ועל זה לא נענה. וגם הפסוק: "אל ימשלו בי אז איתם" מתפרש שם באופן אחר לגמרי מכאן. כי אצל תלמידי חכמים, אדרבא, "שגגות נעשות להם כזדונות" מפני ש"שגגת תלמוד עולה זדון" (בבא מציעא לג ע"ב). ועל עניין כיסוי החטא או גילוי, מחלוקת משה לדוד, כבר הארכנו לדון בפרשת חוקת בדברינו ["יכתב עוונתי והוספנו והרחבנו בדברינו כיסוי החטא או גילוי"](#) ביום הכיפורים.

¹² ביום הכיפורים אנו נוהגים כאריס הטוב וכדוד: סורקים את שערנו, מכבסים בגדינו, פנינו טובים ובגדינו לבנים ככהן הגדול בבית המקדש, שאנו סמוכים ובטוחים שנצא זכאים בדין. וכבר אמרו בחידוד שאנחנו מברכים בשם ומלכות: ברוך את ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו ולעוונות עמו בית ישראל, ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכו' – והקב"ה סולח לנו מיד שאם לא כן תהיה זו חס וחלילה ברכה לבטלה ...